

Wolne licencje

WIEDZA W PIGUŁCE

Prawa majątkowe działają w ten sposób, że twórca musi wyrazić za każdym razem zgodę na wykorzystanie jego utworu. W wielu sytuacjach jest to niepraktyczne i niepotrzebne. Każdy twórca, więc i ty, może samodzielnie określać rodzaj współpracy ze swoim odbiorcą. Współpraca ta polega na ustaleniu, w jakim zakresie odbiorca-użytkownik korzystać będzie ze swoich podstawowych praw.

Prawa użytkowników według Definicji Wolnych Dóbr Kultury:

1. Dostęp — możliwość zapoznania się i odtwarzania.
2. Rozpowszechnianie — dzielenie się z innymi.
3. Adaptacja — twórcze przetworzenie, tworzenie utworów zależnych.
4. Rozpowszechnianie adaptacji — dzielenie się z innymi efektami swojej twórczej pracy.

Wolna licencja to mechanizm prawny, który pozwala na przekazanie użytkownikom prawa do nieograniczonego korzystania z utworu. Dzięki wolnej licencji można podważyć monopol autorski, który zawiera się w zdaniu: „Wszelkie prawa zastrzeżone” (**all rights reserved**). W ten sposób pozwalamy innym korzystać ze swojej twórczości bez konieczności pytania nas nieustannie o zgodę. Oczywiście, twórca zachowuje podstawowe prawa, takie jak rozpoznanie autorstwa i integralność utworu.

Na co dzień spotykamy się z materiałami publikowanymi na wolnych licencjach. Dzięki nim może się rozwijać np. Wikipedia — największa encyklopedia na świecie.

Dwie najbardziej znane wolne licencje to CC BY (Creative Commons Uznanie Autorstwa) i CC BY-SA (Creative Commons Uznanie Autorstwa — Na Tych Samych Warunkach). Zezwalają one na swobodne wykorzystanie, rozpowszechnianie i udostępnianie utworów. Licencja CC-BY-SA nakłada przy tym dodatkowy warunek — jeśli stworzysz nowy utwór, to również musi być on opublikowany na tej samej licencji.

Udostępniając utwory na wolnej licencji, jako twórca masz gwarancję, że utwór będzie podpisany twoim nazwiskiem. Użytkownikom pozwalasz na kopiowanie i rozpowszechnianie oraz wykorzystywanie i zmienianie twojego dzieła.

Zawsze dokładnie opisuj swoje dzieło: imię i nazwisko lub pseudonim, rodzaj licencji. Jeśli korzystasz z czyjegoś dzieła, również musisz dokładnie je opisać: imię i nazwisko lub pseudonim autora, źródło, czyli gdzie znalazłeś wykorzystywany utwór, oraz rodzaj licencji.

POMYŚL NA LEKCJĘ

Wolne licencje respektują prawa użytkowników. Umożliwiają współpracę i wymianę między ludźmi. Służą kreatywności i swobodnemu uczestnictwu w kulturze. Znajomość praw użytkowników jest konieczna do świadomego uczestnictwa w życiu społecznym.

Cele operacyjne

Uczestniczki i uczestnicy:

- znają i rozumieją prawa użytkowników;

- rozumieją, że zamieszczając utwory na wolnych licencjach, umożliwiamy sobie i innym korzystanie z nich;
- wiedzą, że Wikipedia jest przykładem projektu tworzonego na wolnej licencji.

Przebieg zajęć

1.

Czas: 15 min
 Forma: praca w parach, prezentacja, dyskusja
 Pomoce: długopisy, wydrukowany i pocięty **materiał pomocniczy „Wolne licencje – historie”**

Przypomnij grupie, że wolne licencje uwzględniają prawa użytkowników. Jakie — uczestniczki i uczestnicy będą mieli możliwość dowiedzieć się w trakcie tego ćwiczenia. Uczestniczki i uczestnicy będą pracować w dwójkach. Rozdaj wydrukowany i pocięty **materiał pomocniczy „Wolne licencje – historie”**, jedną historię na dwójkę. Poproś pary o zaznaczenie podkreśleniem w tekście, gdzie poszczególne wolności się manifestują. Poproś wybrane pary o prezentację: opowiedzenie historii swoimi słowami z wyszczególnieniem czterech wolności. Na bieżąco zapisujcie na tablicy, co bohaterowie historii mogli robić z utworami. Zapytaj uczestniczki i uczestników, co stałoby się, gdyby wspomniane teksty i obrazy były objęte prawem autorskim? Zastanówcie się, co wtedy trzeba zrobić. Zwróć uwagę, że korzystanie z utworów objętych prawem autorskim wymaga za każdym razem zgody autora lub posiadacza praw majątkowych.

2.

Czas: 10 min
 Forma: dyskusja
 Pomoce: tablica, kreda, telefon z aparatem

Poproś dwie chętne osoby, żeby podeszły do tablicy i narysowały dowolne rysunki. Jedną z nich poproś, żeby podpisała się przy rysunku. Drugą, żeby też podpisała się przy swoim rysunku i napisała „do wolnego użytku”. Poproś dwie inne osoby, żeby podeszły i zrobiły zdjęcie rysunkom telefonem. Zapytaj grupę, co osoba, która fotografowała pierwszy rysunek, może zrobić ze zdjęciem. Przypomnij o istnieniu prawa autorskiego. Zapytaj, co można zrobić z drugą fotografią, jeśli autor rysunku zastrzeże, że można dowolnie go używać. Co to znaczy? Co można z nim zrobić? Wprowadź pojęcie wolnej licencji. Zwróć uwagę na obowiązek podania autora, źródła i licencji.

3.

Czas: 20 min
 Forma: praca w grupach, refleksja
 Pomoce: kartki, długopisy, **karta pracy „Wolne licencje – hasła”**

Rozdaj **karty pracy „Wolne licencje – hasła”**. Ten etap wymaga pracy indywidualnej. Poproś uczestniczki i uczestników, żeby dopisali definicje podanych haseł w formie encyklopedycznej. Po 10 minutach zacznijcie etap pracy grupowej. Powiedz grupie, że mają teraz

wspólnie do opracowania 5 haseł. Mogą dowolnie się podzielić na grupy. Zachęć uczestniczki i uczestników do współpracy. Poproś zespoły o przeczytanie swoich haseł. Zapytaj uczestniczki i uczestników, jak im się pracowało w grupie, a jak indywidualnie. Jak oceniają efekt pracy razem z grupą, a jak pracy indywidualnej? Czy więcej wiemy razem, czy każdy z osobna? Na koniec nawiąż do Wikipedii i możliwości współpracy między użytkowniczkami i użytkownikami dzięki tworzeniu na wolnych licencjach.

Ewaluacja

Czy po przeprowadzeniu zajęć ich uczestniczki i uczestnicy:

- znają i rozumieją prawa użytkownika? (→ Rozważ realizację modułów [Domena publiczna](#) i [Dozwolony użytek](#))
- potrafią wymienić prawa użytkownika?
- rozumieją, że wolne licencje umożliwiają wymianę i współpracę między użytkownikami?
- wiedzą, jak powstaje Wikipedia?

Opcje dodatkowe

Zapytaj uczestniczki i uczestników, co wiedzą o Wikipedii. Odpowiedzi zapisujcie na tablicy w formie mapy myśli. Zapisujcie wszystkie pojawiające się odpowiedzi. Dopytaj, czym różni się Wikipedia od innych encyklopedii. Pytania pomocnicze:

- Kto tworzy tradycyjne encyklopedie?
- Ile osób pisze jedno hasło w Wikipedi, a ile w tradycyjnej encyklopedii?
- Jak często można aktualizować poszczególne encyklopedie?
- Jakiek jest ryzyko związane ze wspólnym tworzeniem encyklopedii?

Na koniec podsumuj i zwróć uwagę na to, że Wikipedia może powstawać dzięki wolnym licencjom.

MATERIAŁY

- Materiał pomocniczy „Wolne licencje - historie”
- Karta pracy „Wolne licencje - hasła”

ZADANIA SPRAWDZAJĄCE

Zadanie 1.

Przyporządkuj opisy do każdego z 4 praw użytkownika:

Elementy do przyporządkowania:

- dostęp [rozwiązanie: możliwość zapoznania się i odtwarzania]
- rozpowszechnianie [rozwiązanie: dzielenie się z innymi]
- adaptacja [rozwiązanie: twórcze przetworzenie]
- rozpowszechnianie adaptacji [rozwiązanie: dzielenie się z innymi efektami]

Kategorie:

- możliwość zapoznania się i odtwarzania

- dzielenie się z innymi
- twórcze przetworzenie, tworzenie utworów zależnych
- dzielenie się z innymi efektami swojej twórczej pracy na podstawie utworów innych

Zadanie 2.

Oznaczn zdania jako prawdziwe lub fałszywe:

- Udostępniając utwór na wolnej licencji, autor zrzeka się swojego autorstwa. [rozwiązanie: fałsz] [Prawda/Fałsz]
- Wikipedia jest przykładem projektu bazującego na wolnej licencji. [rozwiązanie: prawda] [Prawda/Fałsz]
- Publikując utwór na wolnej licencji CC-BY-SA, autor zgadza się na korzystanie z jego dzieła nieodpłatnie i rozpowszechnianie go, ale nie zmienianie. [rozwiązanie: fałsz] [Prawda/Fałsz]
- W opisie utworu dostępnego na wolnej licencji powinno znaleźć się imię i nazwisko autora oraz źródło, z którego utwór pochodzi, podanie rodzaju licencji jest opcjonalne. [rozwiązanie: fałsz] [Prawda/Fałsz]
- Korzystając z utworu na wolnej licencji, trzeba pamiętać o podaniu nazwiska autora, odnośnika do źródła utworu i rodzaju licencji. [rozwiązanie: prawda] [Prawda/Fałsz]

SŁOWNICZEK

- **utwór zależny**: opracowanie cudzego utworu. Ma w sobie jakiś twórczy wkład nowego autora, ale korzysta też z elementów utworu oryginalnego (macierzystego), np. adaptacja, tłumaczenie, remiks czy przeróbka.
- **rozpowszechniać**: czynić coś ogólnie znanym. Decyzja o pierwszym rozpowszechnieniu utworu może polegać na udostępnieniu utworu w internecie, przekazaniu rękopisu wydawnictwu lub wykonaniu utworu.
- **adaptacja**: przekształcenie i przystosowanie utworu do innych funkcji z zachowaniem najważniejszych treści (np. przekształcenie powieści w film fabularny).
- **licencja**: dokument prawny lub umowa określająca warunki korzystania z utworu, m.in. czas, zakres swobody użytkownika, pola eksploatacji.
- **wolne licencje**: licencje, które odpowiadają definicji Wolnych Dóbr Kultury i respektują prawa użytkowników, czyli zezwalają na korzystanie, rozpowszechnianie, modyfikowanie oraz rozpowszechnianie modyfikacji utworu.
- **Creative Commons**: amerykańska organizacja pozarządowa, która stworzyła własny system licencji i zajmuje się jego rozwijaniem. Licencje Creative Commons to gotowe rozwiązania prawne, z których można skorzystać od razu bez żadnego przygotowania prawniczego. Skorzystanie z licencji z punktu widzenia twórcy polega na oznaczeniu nią swojego utworu. Powoduje to udzielenie każdemu zezwolenia na korzystanie z tego utworu w zakresie określonym w licencji.
- **Wikipedia**: wielojęzyczna internetowa encyklopedia działająca w oparciu o zasadę otwartej treści tworzona przez użytkowników.

CZYTELNIA

- Czerniawski Piotr, Lipszyc Jarosław, Wilkowski Marcin, **Pierwsza pomoc w prawie autorskim**, [online], [dostęp: 14.02.2013], Dostępny w Internecie: <http://prawokultury.pl/publikacje/pierwsza-pomoc/>.
- Grodecka Karolina, Śliwowski Kamil, **Przewodnik po Otwartych Zasobach Edukacyjnych**, [PDF], [dostęp: 14.02.2013], Dostępny w Internecie: http://koed.org.pl/wp-content/uploads/2012/03/OZE_przewodnik_v4.pdf.

Tekst: Joanna Ruta Baranowska, scenariusz: Weronika Paszewska, konsultacja merytoryczna: Jarosław Lipszyc. Materiał pochodzi z serwisu edukacjamedialna.edu.pl prowadzonego przez Fundację Nowoczesna Polska.

Udostępniono na licencji [Creative Commons Uznanie autorstwa – Na tych samych warunkach 3.0](https://creativecommons.org/licenses/by/3.0/).

Źródło: <http://edukacjamedialna.edu.pl/lekcje/wolne-licencje/>.

Publikacja dofinansowana ze środków Trust for Civil Society in Central and Eastern Europe.

Podstawa programowa:

Plastyka, III poziom edukacyjny

Cele kształcenia

I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji – percepcja sztuki.

I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji – percepcja sztuki.

Nowa podstawa programowa:

Informatyka, VII–VIII klasa

Treści nauczania

Uczeń opisuje kwestie etyczne związane z wykorzystaniem komputerów i sieci komputerowych, takie jak: bezpieczeństwo, cyfrowa tożsamość, prywatność, własność intelektualna, równy dostęp do informacji i dzielenie się informacją.

Uczeń postępuje etycznie w pracy z informacjami.

Uczeń rozróżnia typy licencji na oprogramowanie oraz na zasoby w sieci.

Uczeń poprawnie postępuje się terminologią związaną z informatyką i technologią.

Etyka, IV–VIII klasa

Treści nauczania

Uczeń podejmuje namysł nad problemem własności intelektualnej; wyjaśnia czym jest plagiat oraz formułuje ocenę moralną dotyczącą plagiatu.

Uczeń podaje przykłady właściwego i niewłaściwego wykorzystywania nowoczesnych technologii informacyjnych.

Język polski, VII–VIII klasa

Treści nauczania

Uczeń rzetelnie, z poszanowaniem praw autorskich, korzysta z informacji.

Informatyka, liceum i technikum

Treści nauczania

postępuje zgodnie z zasadami netykiety oraz regulacjami prawnymi dotyczącymi: ochrony danych osobowych, ochrony informacji oraz prawa autorskiego i ochrony własności intelektualnej w dostępie do informacji; jest świadomy konsekwencji łamania tych zasad.

respektuje obowiązujące prawo i normy etyczne dotyczące korzystania i rozpowszechniania oprogramowania komputerowego, aplikacji cudzych i własnych oraz dokumentów elektronicznych.